

Pregledni rad

UDK 342.4(497.6)"1992"

DOI 10.7251/SVR1612067G

NASTANAK REPUBLIKE SRPSKE I NJEN USTAV

Prof. dr Dragan M. Golijan¹

Osnovni sud Vlasenica

Jelena D. Golijan²

Fakultet za poslovne studije i pravo Beograd

Apstrakt: Republika Srpska je nastala voljom srpskog naroda, nakon raspada Jugoslavije, a posle prvih višestranačkih izbora u Bosni i Hercegovini. Ustavom Srpske Republike Bosne i Hercegovine uspostavljena je samostalna država, a utvrđeni su pored organa vlasti i drugi elementi države. Od osnivanja pa do Dejtonskog mirovnog sporazuma Republika Srpska je funkcionisala u punom kapacitetu, a od Dejtonskog sporazuma do danas u ograničenom kapacitetu. Danas je Republika Srpska u sastavu BiH, sa svojim Ustavom u potpunosti usklađenim sa Ustavom BiH.

Ključne riječi: *Republika Srpska, Ustav, konstitutivna akta, ljudska prava, organizacija vlasti, vladavina prava, Bosna i Hercegovina.*

UVOD

Republika Srpska je od Dejtonskog sporazuma entitet kao država članica BiH, sa ograničenim suverenitetom (zadržala je unutrašnji, a vanjski suverenitet je pripao BiH). Prostire se na 25000 km², što je oko 49% ukupne površine BiH, sa oko 1,5 miliona stanovnika. Republika ima kompletnu državnu organizaciju. Ima svoj Ustav, državne organe: Narodnu skupštinu, Vladu, Predsjednika Republike, Ustavni sud, kompletno sudstvo, policiju i druge organe koji je čine državotvornim subjektom u okviru BiH. Dalje umanjivanje njenih nadležnosti od bilo koga kršilo bi Ustav, a i rušilo dejtonsku BiH.

Republika Srpska je stabilniji, organizovaniji i funkcionalniji dio BiH. Ona će i dalje postojati dok postoji Dejtonski sporazum, a on je upravo i još uvijek garant mira i kakve takve stabilnosti. Ostvarivanje konstitu-

¹ Doktor pravnih nauka, sudija Osnovnog suda Vlasenica, d.golijan@teol.net

² Tel. 00381691308223,

tivnosti sva tri naroda (Srba, Hrvata i Bošnjaka) na cijeloj teritoriji BiH osnovni je uslov za stabilan razvoj demokratskih odnosa.

Republika Srpska je u stalnoj funkciji održavanja pravnog rada, pravnih odnosa u državi, te odnosa između ljudi, a sve u cilju poštovanja ustavnosti i zakonitosti, vladavine prava i dosljednje primjene standarda sudskih prava. Pravo treba da bude volja naroda. Republika Srpska uspješno gradi i dograđuje pravni sistem i poredak.

NASTANAK I KONSTITUTIVNA AKTA REPUBLIKE SRPSKE

Srbi u Bosni i Hercegovini po završetku II svjetskog rata su odlučili da žive u multinacionalnoj državi u Jugoslaviji. Međutim, nakon raspada Jugoslavije i održavanje prvih višestranačkih izbora dolazi do promjene odnosa među konstitutivnim narodima, posebno u krizi povjerenja i želje za dominacijom jednog naroda. Najvidljiviji nacionalni naboj bio je upravo u Skupštini BiH, gdje je došlo do preglasavanja i podništavanja srpskog naroda. Skupština kao zakonodavni organ i organ narodne volje grubo je narušila konstitutivnost naroda, što je prijetilo da srpski narod postane manjina. Srpski narod u BiH zbog sopstvenog opstanka je organizovao plebiscit 9. i 10. novebra 1991. godine, a izjasnilo se 1.350.000 ili 96% za samostalnu državu, koja bi trebala da ostane u sastavu Srbije i Jugoslavije, nakon toga se pristupilo pripremama za proglašenje RS.

Republika Srpska je stvorena stvarno i normativno (de facto i de jure), jer je imala i teritoriju i stanovništvo i organizovanu vlast.³ Proces konstituisanja Republike počeo je krajem 1991. godine, a potom su doneseni bitni konstitutivni akti:

- Odluka o osnivanju Skupštine srpskog naroda u BiH su donijela 84 srpska poslanika legano i legitimno izabrani. Odluka je donesena 24. oktobra 1991. godine.

- Odluka o ostajanju srpskog naroda u zajedničkoj državi Jugoslaviji. Ova odluka je donesena 24. oktobra 1991. godine, a potvrđena je na plebiscitu. Zbog zaštite srpskog naroda ostaje u Zajedničkoj državi gdje mogu da ostanu i drugi narodi.

- Deklaracija o proglašenju Republike srpskog naroda BiH. U ovoj odluci se pošlo od neotuđivog i neprenosivog prava na samoopredjeljenje i udruživanje. Odluka je donešena 9. januara 1992. godine (ovaj dan se danas slavi kao Dan Republike Srpske). Ovom odlukom je nastala nova državotvorna jedinica sa svim elementima i simbolima.

- Stvarajući demokratsku državu čiji su temelji pravda, vladavina prava i poštovanje ljudskih prava. Skupština srpskog naroda u BiH donijela je 28. februara 1992. godine Ustav koji, kao najviši pravni akt, utvrđuje tip uređenja, organizaciju vlasti, te sva druga pitanja.

³ Kuzmanović, Rajko (2010). *Konstituisanje i stepen državnosti Republike Srpske*, monografija, Novi Eseji o ustavnosti i državnosti, Akademija nauka RS, Banja Luka, str. 103-110

- Na dan donošenja Ustava Srpske Republike Bosne i Hercegovine usvojen je i Ustavni zakon za sprovođenje Ustava. Ovim zakonom počinje primjena Ustava i njegovo stavljanje u funkciju.

- Deklaracija o državnom i političkom uređenju države je usvojena 12. avgusta 1992. godine, a njome su na specifičan način izvršene neke izmjene Ustava. U skladu sa tim ovom Deklaracijom Republika dobija novi naziv Republika Srpska, te su utvrđeni simboli, himna, zastava i grb (Bože pravde, crveno-plavo-bijela i grb Nemanjića).⁴

Navedenim aktima uspostavljena je Republika Srpska koja garantuje zaštitu ljudskih prava, obezbjeđuje nacionalnu ravnopravnost i socijalnu pravdu, vladavinu prava, višestranački sistem, parlamentarnu demokratiju, podjelu vlasti, lokalnu samoupravu, slobodne izbore i drugo.⁵

KARAKTERISTIKE USTAVA REPUBLIKE SRPSKE I NJEGOVE PROMJENE

Ustav Republike Srpske je donešen vrlo brzo nakon proglašenja Republike, a njegove karakteristike su:

- Najviši je akt Republike Srpske jer je njime uspostavljena država i njena organizacija. Ustavom se volja naroda pretvara u opšte obavezujuće norme. U Članu 1. se kaže da je Republika Srpska jedinstven i nedjeljiv ustavnopravni entitet. Srbi, Bošnjaci i Hrvati su konstitutivni narod.⁶ Navedenim promjenama Ustava u odnosu na Ustav iz 1992. godine, Republika Srpska je postala država sa organičenim suverenitetom.⁷

- Odraz je postojećih društvenih promjena jer je nestao tip društva koji je bio karakterističan za Jugoslaviju, transformisala se društvena svojina.⁸

- Utvrđeni su osnovni temelji Republike Srpske i dalja zaštita njene državotvornosti. Ustav garantuje ljudska prava i slobode, garantuje nacionalnu ravnopravnost, socijalnu pravdu, parlamentarnu demokratiju i sve druge oblike demokratskog odlučivanja i dobru organizaciju lokalne samouprave na cijelom prostoru.

- Ustav je donešen po posebnom postupku, a od nadležnog organa, redovna skupština koja je imala ulogu konstituante. Za ustav su glasali svi poslanici, spada u demokratske i narodne ustave. Urađen je i donesen po savremenim standardima, a njime su postavljeni osnovi ustavnog i

⁴ Kuzmanović Rajko, *Konstitutivni akti Republike Srpske*, Glas Srpske, Banja Luka, 1994. str. 17-22

⁵ Golijan, M. Dragan, *Narodna skupština RS*, Alegraf-Loznica, 2000, str. 46-47

⁶ *Ustav Republike Srpske*, Banja Luka, 2005

⁷ Kuzmanović, Rajko, *Ustavno pravo*, Pravni fakultet, Banja Luka, 1997, str

⁸ Nikolić, Pavle, *Ustavno pravo*, Beograd, 1995

političkog sistema, a urađen je za mirnodopske uslove. Neka tadašnja rješenja su se morala i mijenjati.

- Spada u red srednje dugih ustava, sa modernijim pristupom same strukture. Ustav Republike Srpske ima dosta složen postupak za reviziju (poseban postupak). I pored složenog i posebnog postupka ne isključuje se njegova fleksibilnost i otvorenost za određene promjene. Vrijeme njegovog donošenja (upravo se dogodilo sa formiranjem države) što mu je dalo karakteristiku fleksibilnosti.⁹

Stvaraju se nove situacije, promjene, napredak, što sve utiče na promjene Ustava.

Dobro je da su promjene stalne i da su praćene stalnim napretkom i prosperitetom, što i svaki demokratski i elastični ustav treba da prati i ugrađuje sve napredne demokratske promjene. Sve je to bilo za očekivati, jer Ustav Republike Srpske je donesen u vanrednim prilikama, a država je bila u nastajanju, a u okruženju je bjesnio brutalan rat, nestajala materijalno-tehnička dobra i ljudi, a njena teritorija bila stalno napadana, pa i bombardovana od strane NATO-a.¹⁰

Ustav Republike prati da postoji sklad normativnog i stvarnog, te na osnovu toga promjene nisu nešto teško i neobično, promjenama se poboljšava i sistem i demokratizuje društvo, učvršćuje se pravna država i vladavina prava, dosljednija primjena prava i sloboda. Septembarske promjene Ustava RS bile su nužne radi usklađivanja sa Ustavom BiH (uglavnom su to odredbe koje se odnose na kontitativnost naroda i odredbe koje entitete obilježavaju kao državu) znači sa ovim promjenama oduzeti su bitni državni elementi. I po Dejtonskom ustavu Republika Srpska ima i dalje sve državne funkcije i ovlaštenja osim onih funkcija koje nisu dodjeljene Bosni i Hercegovini. U određenom postdejtonskom periodu dolazilo je do značajnih prekoračenja i proširenja nadležnosti institucije BiH, pa čak i osnivanja novih institucija Bosne i Hercegovine (Državna granična služba, sud BiH i drugi) koje nisu predviđene Ustavom BiH. Sve je to podržavala međunarodna zajednica nametanjem desetina zakona. Ove prve promjene su Ustav izmijenile za tri četvrtine, te je potpuno harmonizovan i usaglašen sa Ustavom BiH.

Druga faza ustavnih promjena iz prve polovine 2002. godine, odnosi se na dalju demokratizaciju, ravnopravnost i nediskriminaciju sva tri naroda. Nema savremene demokratske države bez jednakopravnosti svakog od konstitutivnih naroda.

⁹ Kuzmanović, Rajko, *Eseji o ustavnosti i zakonitosti*, Pravni fakultet, Banja Luka, 2004, str. 140-145

¹⁰ Kuzmanović, Rajko, *Novi eseji o ustavnosti i državnost* Akademije nauka RS, Banja Luka, str. 103-110

Značajno je istaći da navedene promjene Ustava imaju posebne neobičnosti i specifičnosti:

- promjene su donešene naredbama Ustavnog suda ili Visokog predstavnika,
- za izradu amandmana su bile zadužene posebne ustavne komisije imenovane od strane Visokog predstavnika,¹¹
- donošenje amandmana je dijelom od Visokog predstavnika, a dijelom od strane parlamenta.

Treba uvažavati to što su promjene vršene u interesu prava i sloboda konstitutivnih naroda, ali neprimjerno je što to neke snage koriste za urušavanje entiteta i pretvaranje u administrativno teritorijalne jedinice.

- Ustavni amandmani bez obzira na koji način su doneseni (oktroisano, kompromisno ili referendumom) postali su sastavni dio ustava.

- Svaki Ustav je act superior i svi moraju da poštuju njegove odredbe i da ih primjenjuju.

- Amandmani su otklonili više psihološku nejednakost konstitutivnih naroda (jednakost je postojala i prije amandmana).

- Takođe svi građani u bilo kom entitetu koristili su svoj jezik prije amandmana, a koriste i posle amandmana. Sva tri naroda su jezički ravnopravni, a oba pisma može da koriste kako ko želi.

- Amandmanima je obezbjeđen zaštitni mehanizam vitalnog interesa svakog naroda putem Vijeća naroda i Ustavnog suda Republike Srpske.

Ustavne promjene u entitetima su donijele kakav, takav politički mir, relaksiranost i stabilnost.¹²

Postoje i dalje želje i težnje da se vrše promjene Ustava BiH, a time i promjene Ustava Republike. Možda je i potrebno mijenjati Ustav BiH, ima nekih nelogičnosti i raskoraka normativnog i stvarnog, ali kako je i kada donešen mora se poštovati i primjenjivati. U vrijeme donošenja, Ustav je bio kompromis, donio je mir, tada se bolji Ustav nije mogao ni donijeti. Ipak su po ovom Ustavu zastupljena sva tri naroda, a država je decentralizovana. Za promjene Ustava bez političke saglasnosti sva tri naroda, ko zna šta bi se dešavalo, a da ne govorimo o tome da bi nas to udaljilo od puta za ionako daleku integrisnu Evropu.

Odredba Ustava BiH, a i Republike Srpske ne koče razvoj ni ekonomski, ni kulturni, ni politički, a ni druge vrste.

¹¹ Golijan, Dragan, *Politička predstavništva balkanskih zemalja*, Alegraf-Loznica, 2004, str. 100

¹² Kuzmanović, Rajko, *Eseji o ustavnosti i zakonitosti*, str. 280-287

Reforme i promjene su dobro došle u svim oblastima, tako da je Republika Srpska u stalnim promjenama i reformama, veliki je broj donesenih Zakona, jer su bili prioritetni propisi kojim se dograđuje državno uređenje. Sam Ustav RS imao je 12 promjena sa 65 amandmana.

Dobar pravni sistem u osnovi čini državu stabilnom, jača vladavina prava, primjenu ustavnosti i zakonitosti, a građani su sigurni i zaštićeni u ostvarivanju njihovih osnovnih prava i sloboda, što je imperativ demokratije i boljeg i sigurnijeg života.

Republika Srpska i njeni predstavnici u nekim narednim ustavnim promjenama će se boriti za postojeći naziv, postojanje teritorije i puni kapacitet ustavnih nadležnosti RS kao pravne političke i ekonomske kategorije zasnovane na Dejtonskom sporazumu. Obavezno je očuvati princip entitetskog glasanja u Parlamentarnoj skupštini i princip zaštite utvrđenog vitalnog nacionalnog interesa.

Republika Srpska ima i naučni i stručni potencijal koji može da prati proevropski put, ali sa patriotskim željama i potrebama.

I nakon promjena Ustava RS, a inače u postdejtonskom periodu i mimo Ustava vršen je prenos nadležnosti sa Republike Srpske na BiH, te joj je umanjivan državni kapacitet i to kroz:

Parlamentanu skupštinu i donošenje zakona, te Ustavni sud BiH koji je svojim odlukama o konstitutivnosti, upotrebi grba, zastave i himne, Dana Republike Srpske i druge odluke, te Visoki predstavnik koji je donosio desetine Zakona i umanjivao nadležnosti Republike Srpske i na kraju sam Ustav BiH naložio je umanjenje nekih nadležnosti RS.

I pored svih nasrtaja na Republiku Srpsku (uglavnom protiv ustavnih) ona opstaje i ostaje utemeljena svojim Ustavom i međunarodnim ustavnim aktom kao entitet-republika u sastavu BiH. Ona gradi svoj pravni sistem, usavršava državnu organizaciju, bori se za vladavinu prava i ustavnosti i zakonitost. Vladavina prava i pravna država ne nastaju formiranjem države, to je duži proces, treba imati demokratsko društvo i društveno uređenje, demokratski ustav i dobre zakone u skladu sa Ustavom. Republika Srpska gradi savremeni demokratsko ustavno pravni sistem.

Građani Republike Srpske žele jednu humanu državu i pravedno pravo, upravo zbog zaštite svoga identiteta. Ostvarivanje pravednog prava postiže se objektivnim pravom, jednakim za sve, koje je kodifikovano ustavnim načelima u savremenom svijetu.

Ustav se mora nalaziti na vrhu piramide pravnih propisa i osnova je za pravni sistem, a i osnova ovlašćenja svih državnih organa i organizacija. I donošenje zakona i izvršavanje zakona mora biti u skladu sa ustavom, jer njegova povreda je narušavanje pravnog reda i poretka, prava i demokratije pa i samog privrednog prava.

ZAKLJUČAK

Republika Srpska je nastala 09. januara 1992. godini, a svoj Ustav je donijela 28.02.1992. godine, i od tada pa do Dejtonskog sporazuma i Ustav BiH funkcioniše kao država u punom kapacitetu, a od tada je privržena Dejtonskom sporazumu. Izmjenama i dopunama svoga Ustava usklađujući ga sa Ustavom Bosne i Hercegovine, a i revizijom iz 2002. godine, na neki način je umanjila svoj suverenitet (tamo gdje se tretirala kao država i gdje je imala samostalne međunarodne nadležnosti). I pored izmjena Ustava, lagano prenošenje nadležnosti (do sada ih je bilo preko pedeset) umanjuje joj državni kapacitet.

Sve nadležnosti, prava i dužnosti treba da se izvršavaju da ne bi šta bilo u suprotnosti sa Ustavom BiH, jer svi narodi moraju izgrađivati BiH kao složenu državu. Sve nerealne zahtjeve treba odbaciti, i okrenuti se Evropskoj uniji i ekonomsko socijalnom razvoju.

Republika Srpska mora ostati u dejtonskim okvirima sa ustavnim ovlaštećnjima, nadležnostima, legalitetom i legitimitetom.

EMERGENCE OF THE REPUBLIC OF SRPSKA AND ITS CONSTITUTION

Professor Dragan M. Golijan, PhD, Jelena D. Golijan

Abstract: Serbian Republic was created by the will of the Serbian people, after the breakup of Yugoslavia, and after the first multiparty elections in Bosnia and Herzegovina. Constitution (then) Serbian Republic of Bosnia and Herzegovina has been established an independent state, and are set next to the authorities and other elements of the state. From inception to the Dayton Peace Agreement, the Republic Serbian is functioning at full capacity, and since the Dayton Agreement to a limited capacity. Today it is part of the Serbian Republic of Bosnia and Herzegovina, with its Constitution fully harmonized with the BiH Constitution .

Keywords: *Republic of Serbian Constitution, constitutional act, human rights, the organization of government, rule of law, Bosnia and Herzegovina.*

LITERATURA

1. Golijan, Dragan (2004). *Politička predstavništva balkanskih zemalja*, Alegraf-Loznica
2. Golijan, M. Dragan (2000). *Narodna skupština RS*, Alegraf-Loznica
3. Kuzmanovi, Rajko (2002). *Ustavno pravo*, Pravni fakultet, Banja Luka
4. Kuzmanović, Rajko (2010). *Konstituisanje i stepen državnosti Republike Srpske*, Monografija Novi eseji o ustavnosti i državnosti, Akademija RS, Banja Luka
5. Kuzmanović, Rajko (1994). *Konstitutivni akti Republike Srpske*, Glas Srpske, Banja Luka

6. Kuzmanović, Rajko (2010). *Novi eseji o ustavnosti i državnosti*, Akademija nauka RS, Banja Luka
7. Koljević, Nikola (2008). *Stvaranje Republike Srpske*, dnevnik Sl. glasnik RS, Banja Luka
8. *Republika Srpska – deset godina Dejtonskog mirovnog sporazuma – Zbornik radova*, Akademija nauka RS, Banja Luka, 2005
9. *Ustav Republike Srpske*, Banja Luka, 2005
10. Nikolić, Pavle (1995). *Ustavno pravo*, Pravni fakultet, Beograd